

DE RECHTSONTWIKKELING IN SOVJET-RUSLAND GEDURENDE DE AFGELOPEN TIEN JAREN.

(Nov. 1917—Nov. 1927.)

DOOR

J. VALKHOFF.

Door de revolutie van Nov. 1917 namen de industriearbeiders, die in Rusland slechts een klein deel van de inwoners vormden, met de boeren, wier aantal de overgrote massa van de bewoners uitmaakte, onder leiding van de Bolsjewistische partij de staatsmacht volkomen in handen. Daardoor werd de politieke macht geheel ontnomen aan de feodale adel, de officieren, de grootgrondbezitters en de grootindustrielen, die tot dat jaar de staatsmacht in handen hadden. Op dat tijdstip bestond er in Rusland overwegend landbouw. Deze was nog primitief en achterlijk. Industrie bestond er slechts weinig. Deze was echter technies modern geoutilleerd en zeer gekoncentreerd. De politieke bovenbouw in Rusland droeg een nog overwegend feodaal, despoties en aristokraties karakter. De juridiese bovenbouw was primitief kapitalisties, terwijl zich daarin nog talrijke rechtsnormen bevonden, welke in laatste instantie uit vóórkapitalistiese produktieverhoudingen gesproten waren en nog in de juridiese regeling waren blijven hangen, toen deze reeds door de ekonomiese veranderingen in kapitalistiese richting in vele opzichten gewijzigd was.

Na de Novemberrevolutie bestond bij de leidende groepen de verwachting, dat de proletariiese revolutie zich over West-Europa zou uitbreiden en dat door de vestiging van de proletariiese diktatuur altans in een deel der overige Europeese staten, de mogelijkheid zou geschapen worden voor een ontwikkeling van het arbeidsproces naar een kommunistiese volkshuishouding. De leidende groepen gebruikten daarom de verkregen staatsmacht om zodanige wettelijke maatregelen te nemen, dat daardoor de belemmeringen, welke de oude politieke en juridiese regeling gevormd had voor een verdere ontwikkeling van het produktieproces tot een, naar zij verwachtten, kommunisties arbeidsproces, uit de weg te ruimen. Een politieke en juridiese regeling werd tot stand gebracht, welke in de overgangstijd

naar een klasseloze en staatsloze maatschappij, welke men meende in te gaan, zo min mogelijk belemmerend zou werken voor de verdere ontwikkeling van het arbeidsproces tot een hogere fase en deze zoveel mogelijk zou vrij laten.

Bij dekreet van 24 Nov. 1917 over het rechtswezen werd bepaald, dat de nieuwe rechters bij hun uitspraken de wetten van de Tsaren- en Kerenskiregeringen slechts in zoverre mochten gebruiken, als deze door de revolutie niet opgeheven waren en zij niet met het revolutionaire geweten en het revolutionaire bewustzijn in tegenspraak waren. Eerst bij het landdekreet van 26 Okt. 1917 en later bij het dekreet betreffende de socialisering van de grond (19 Febr. 1918) werd de privaateigendom aan grond en bodem op het platteland opgeheven. Bij dekreet van 20 Aug. 1918 volgde de opheffing van de privaateigendom in de steden. Bij dekreet van 14 Dec. 1917 werden alle rechtshandelingen betreffende grondeigendom en gebouwen verboden. Het oude zakenrecht was dus vrijwel verdwenen. Ook was dit grotendeels het geval met het verbintenissenrecht. Pacht en huur van gronden en huizen bestond niet meer. Bij dekreet van 27 April 1918 had de regering het erfrecht opgeheven, zoals Marx in het „Kommunisties Manifest” geleerd had te doen. Het was vervangen door een staatserfrecht. Tevens werden bij dekreet van 20 Mei 1918 schenkingen boven 10.000 Roebel geheel verboden en andere schenkingen slechts beperkt toegelaten. Een zeer modern huweliks- en familierecht kwam in 1919 tot stand. Daarbij werden de vele feodale resten op dit terrein opgeruimd. Dit huweliks- en familierecht draagt sterk het karakter van een overgangsrecht voor de periode van de ontwikkeling van de kapitalistische naar de socialistiese maatschappij. Als zodanig houdt het zeer weinig dwingend recht in. Enkele belangrijke beginselen ervan zijn de volgende. De basis van de familie-rechtelijke verhouding is de werkelijke afstamming. De rechtspositie van natuurlijke kinderen is gelijk aan die van wettige kinderen. De maritale macht is afgeschaft. De echtscheiding is mogelijk, zowel met onderling goedvinden als op verzoek van een der echtgenoten. De macht der ouders over de kinderen duurt voor meisjes tot het 16de en voor jongens tot het 18de jaar. De voogdij berust op publiek-rechtelijke, sociale grondslag. Zij is een staatsfunctie. De Arbeidswet, welke in 1919 tot stand kwam, hield belangrijke nieuwe beginselen in, als de arbeidsplicht (afd. I) en het recht op arbeid (afd. II). Ook op het gebied van het procesrecht werd verboden de bepalingen uit de rechtsregeling van vóór de revolutie te gebruiken (1920). Wat het staatsrecht betreft, zo werd in de artt. 64 en 65 van de nieuwe Grondwet van de R. S. F. S. R. van 10 Julie 1918 (welke bepalingen ook in de Grondwetten van de andere Sovjetrepublieken, welke tot de Unie behoren, overgenomen werden) het recht om voor de Raden te kiezen en gekozen te worden toegekend aan alle burgers (mannen

en vrouwen), die op de dag van de verkiezingen de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt en die

I. in hun levensonderhoud voorzien door produktieve of voor de samenleving nuttige arbeid en leden van vakverenigingen zijn en dus:

A. Arbeiders en bedienden, werkzaam in industrie, handel, landbouw enz.

B. Boeren en kozakken-landarbeiders, die geen gebruik maken van gehuurde arbeid.

C. Beambten en arbeiders in dienst van de Raden.

II. Soldaten van het leger en van de marine.

III. Burgers, die behooren tot de rubrieken I en II en hun vermogen tot arbeiden verloren hebben.

Van het aktieve en passieve kiesrecht zijn uitgesloten:

- a. zij, die gebruik maken van loonarbeid om daaruit winst te behalen,
- b. zij, die een arbeidsloos inkomen hebben,
- c. kooplieden en tusschenpersonen in de koophandel,
- d. monniken en geesteliken,
- e. ambtenaren en agenten van de vroegere politie enz. en leden van de vroegere regerende dynastie,
- f. zij die op wettige wijze krankzinnig of geestelik minderwaardig zijn verklaard en onder kuratele gestelden en
- g. zij, die wegens een ontferend misdrijf veroordeeld zijn.

Het kiesrecht is dus niet algemeen. Het is verder niet gelijk (de steden zijn geprivilegieerd boven het platteland), niet direkt en veelal niet geheim.

Uit deze voorbeelden blijkt wel, dat de oude juridiese en politieke regeling, welke op het moment van de revolutie van Nov. 1917 bestond, radikaal opgeruimd werd. Natuurlik zullen verscheidene van de vroegere rechtsnormen toch zijn blijven gelden in het feitelike sociale leven, zoals dat zich in de eerste jaren na de revolutie ontwikkelde. Ook zijn vele van de nieuwe rechtsnormen, welke de heersende groep in wetten, dekreten, verordeningen, beschikkingen en resoluties schiep, dode letters gebleven, doordat zij prakties in het sociale leven geen gelding vonden. Zo vond het dekreet, waarbij het erfrecht was afgeschaft, dikwels geen toepassing. Prakties gingen de overgebleven vermogensdelen na dood toch herhaaldelik over.

De proletariiese revolutie in de andere landen van Europa zette echter niet door. Daardoor bleef de Unie van Socialistiese Sovjet-Republieken geisoleerd staan. De produktie in het land stokte voor een groot deel. In de U. S. S. R., als op zich zelf aangewezen land, ontbraken de voorwaarden voor de ontwikkeling naar een socialistiese produktie. Zo ontwikkelden zich noodzakelik het arbeidsproces

en daarmee de produktieverhoudingen in een andere richting, dan waarheen de R. K. P. als politiek leidende groep in dat reusachtige land stuurde. Deze economiese ontwikkeling geschiedde tegen de door die leidende groep ingevoerde politieke en juridiese regelingen in. Zij kon die economiese ontwikkeling, welke zich onweerstaanbaar doorzette, op de duur niet door rechtsregeling van overheidswege beletten. Zij was gedwongen terug te gaan op de eerst ingeslagen weg en over te gaan tot verandering van de in de afgelopen jaren nieuw geschapen wettelijke normen. Wanneer die normen gehandhaafd zouden worden, zou het produktieproces nog meer stagneren. Een volledige katastrophe zou dan gevolgd zijn. Gedwongen door de economiese werkelijkheid zagen de regeerders zich genoodzaakt een andere politieke en juridiese regeling te maken, welke de nieuw inzettende economiese ontwikkeling vrij zou laten. Onder de druk van die economiese klasse, welke door de opkomende economiese ontwikkeling een grotere feitelijke macht in het land kreeg (de boeren, wier aantal meer dan 6/7 van het totaal aantal inwoners van de Sovjet-Republieken uitmaakt), moest de groep, welke de regeermacht in handen houdt (de R. K. P.), tot belangrijke veranderingen op politiek en juridies terrein overgaan.

De reörientatie, de zog. N. E. P., begon eigenlijk reeds met het dekreet op de koncessies van 23 Nov. 1920. Daarbij werd aan koncessionarissen rechtsbescherming en rechtsgarantie verleend. Maar zo werden nieuwe veranderingen op juridies gebied nodig. Ook aan de andere burgers moesten nu rechtsbescherming en rechtsgarantie verleend worden. De handel had zich al die tijd tegen de wettelijke maatregelen van de overheid in min of meer doorgezet als straat-handel, sluikhandel. Door het dekreet op de belasting in natura van 21 Maart 1921 werd de binnenlandse handel nu voor een deel ook wettelijk weer vrijgelaten. Van overheidswege werd toegestaan, datgene, wat er overschoot van de oogst boven de belasting in natura, in de vrije handel te brengen. De bestaande wettelijke beperkingen van de vrije handel werden voor een deel opgeheven. Weldra werd de ganse *binnenlandse* handel en eveneens een deel van de middel- en kleine industrie vrijgegeven. Daardoor werd een ontwikkeling van het arbeidsproces in meer kapitalistiese richting mogelijk. Deze zich doorzettende ontwikkeling van het arbeidsproces en de daaruit voortkomende produktieverhoudingen maakte weer nieuwe rechtsnormen nodig. De geldhandel ontstond nu weer. Daarmee een kredietverkeer en wisselverkeer. Deze nieuwe sociale verhoudingen vereisten een juridiese regeling. Een wisselverordening werd tot stand gebracht (1922). In datzelfde jaar kwamen tot stand een nieuw Wetboek van Strafrecht, een Wetboek van Strafprocesrecht, een Wetboek van de Landbouw en een nieuw Wetboek van de Arbeid. Door dit laatste Wetboek worden de in de Arbeidswet van 1918 neergelegde

beginselen van recht op arbeid en arbeidsplicht vrijwel opgegeven. De gedwongen arbeid werd n.l. slechts gehandhaafd bij elementaire katastrofen en bij gebrek aan arbeidskrachten voor de vervulling van de gewichtigste staatswerkzaamheden. De arbeidsovereenkomst is nu een vrij kontrakt, geregeld door regelen van gewone aard, kollektieve overeenkomsten of plaatselijke overeenkomsten en als regel tot stand gebracht door arbeidsbeurzen. Verder houdt dit Wetboek bepalingen in over de arbeidsduur (8 uren per dag, behoudens sinds 1925 toegelaten uitzonderingen), minimum loon, aansprakelijkheid van de ondernemer, rechten van de vakverenigingen, sociale verzekering enz.

Bij een dekreet van 22 Mei 1922 werden weer burgerlike rechten aan de burgers toegekend en werd besloten tot uitwerking van een Burgerlik Wetboek. Met grote snelheid en energie werd dit Wetboek tot stand gebracht. Reeds 1 Jan. 1923 trad het nieuwe B. W. in de R. S. F. S. R. in werking. Door de andere deelstaten werd het overgenomen. Dit nieuwe B. W. draagt als juridiese uitdrukking van de ekonomiese werkelijkheid duidelik een kompromiskarakter. Bij de tot stand bringing ervan werden voor een deel West-Europeese Wetboeken (bijv. het Duitse) bewust geïmiteerd; ook werd geput uit het oude Russiese B. W. en uit het ontwerp, wat vóór de revolutie klaar lag. Zoveel mogelijk geschiedde dit echter met behoud van de rechtsbeginselen uit de eerste tijd van de revolutie. Dit laatste blijkt reeds uit de Invoeringswet. Volgens art. 5 van deze wet is n.l. extensieve interpretatie alleen toegelaten, wanneer daardoor de bescherming der belangen van de arbeiders- en boerenstaat of van de arbeidende massa's bevorderd wordt. Art. 6 verbiedt uitlegging op grond van Wetsbepalingen, afkomstig van de omvergeworpen regeringen en op grond van de praktijk van de vóórrevolutionaire rechtspraak. In het B. W. zelf wordt aan de staat de prioriteit toegekend. Deze is rechtens geprivilegieerd. De vermogensrechten worden slechts schaars aan de individuen toegekend door de staat. Erkend wordt het recht van eigendom van *roerende* goederen, voor zover deze niet aan het burgerlik recht onttrokken zijn. Rechten als auteursrecht, merkenrecht, oktrooi worden gesanktionéerd. Een erfrecht op grond van wet of testament, beide onder beperking tot de overlevende echtgenoot, de naaste verwanten in de neerdalende linie en de behoeftigen, die in het laatste jaar vóór de dood van de erflater door deze onderhouden werden. De beperking van de totale waarde van de erfenis tot een bedrag van 10.000 Roebel, welke oorspronkelijk bestond, is bij een dekreet van 26 Jan. 1926 vervallen. Wat het verbintenissenrecht betreft, regelt de wet: koop, huur, ruil, leen, bruikleen, aanneming, borgtocht, lastgeving, maatschap en vennootschap (vijf soorten), verzekering, wissel en bankzaken. Een afzonderlik Wetboek van Koophandel bestaat niet. Overeenkomsten, welke

duidelijk benadeling van de staat tengevolge hebben, zijn nietig.

Dit Burgerlik Wetboek draagt weliswaar een kapitalisties karakter, maar het individualistiese element is zoveel mogelijk op de achtergrond gedrongen. Men kent de anti-individualistiese rechtsbeschouwingen van Duguit. Deze Franse staatsrechtgeleerde verwerpt het bestaan van subjektieve rechten van de individuen. Daartegenover stelt hij het bestaan van sociale plichten der individuen. Hij huldigt de opvatting, dat het recht, ook het eigendomsrecht, een sociale funktie is. Op deze anti-individualistiese opvattingen is het ver-strekkende chicane-verbod van § 1 gebaseerd. Deze § luidt: De burgerlike rechten genieten bescherming van de wet, behalve in die gevallen, waarin zij in strijd met hun sociaal-ekonomiese bestemming uitgeoefend worden. Hier wordt uitgegaan van het welzijn van de maatschappij, terwijl bij het individualistiese chicaneverbod van § 226 van het Duitse B. G. B. uitgegaan wordt van het welzijn van de andere enkeling. De gedachte van Duguit, volgens welke de rechten een sociale funktie zijn, is neergelegd bijv. in § 4, 5, 6, waarin de rechtsbekwaamheid aan de burgers *door de staat* wordt verleend tot ontwikkeling van de produktieve krachten van het land. De burger wordt hier niet beschouwd als rechtssubjekt, doch als objekt van staatswerkzaamheid.

Ook het Wetboek van Burgerlik Procesrecht, hetwelk 1 Sept. 1923 in werking trad, draagt een soortgelijk kompromiskarakter als het B. W. Het is in verschillende opzichten minder individualisties dan dergelijke West-Europeese Wetboeken. Zo kan, behalve door de partijen zelf, een burgerlik proces ook aanhangig gemaakt worden door de officier van justitie, wanneer deze dit tot bescherming van de belangen van de staat of de arbeidende bevolking nodig acht (§ 2). De officier van justitie kan verder in iedere fase van het burgerlik proces tussenbeide treden, als ook steeds van civielrechtelijke processtukken inzage nemen (§ 11). Hij kan nog altijd na het in kracht van gewijsde gaan van een burgerlik vonnis tegen dat vonnis protest doen, ook weer in het belang van de staat of de arbeiders. De rechter is niet lijdelijk (§ 5). Hij is bovendien verplicht de arbeiders biezondere hulp te verlenen (met het oog op vermoedelijke juridiese onkunde, analfabetisme enz.). Wanneer een positieve rechtsregel ontbreekt, moet de rechter zich laten leiden door de algemene beginselen van het sovjetrecht en de algemene politiek van de arbeiders en boeren regering (§ 3 en 4). De rechter is niet onafzetbaar (het principe van de scheiding der machten is in het recht van de U. S. S. R. verworpen).

Zal het individualistiese element in de juridiese regeling in de eerstkomende jaren sterker worden? Zullen de sociale elementen, welke uit de in 1918 vernieuwde juridiese bovenbouw daarin te vinden zijn, nog meer verdwijnen? Dit zal afhangen van de ontwikkeling,

welke zich in het arbeidsproces en de daaruit voortkomende economische verhoudingen in de U. S. S. R. in de naaste toekomst zal voltrekken. Wanneer de veranderingen, welke in het arbeidsproces plaats grijpen, verder gaan in kapitalistische richting, moeten de produktieverhoudingen noodzakelijk veranderen en met deze tenslotte ook de rechtsverhoudingen. Zij, die in de U. S. S. R. de regering uitoefenen (de R. K. P.) zullen dan nog meer gedwongen worden de wil te volgen van die sociale groepen, die door de ontwikkeling van de economische toestanden meer en meer de leiding krijgen in het productieproces en voortdurend meer de economies heersende groepen worden. Nu de politieke en juridiese bovenbouw minder een belemmering vormt voor de verdere ontwikkeling van het arbeidsproces in kapitalistische richting, zal de macht vooral van de tans door de grondverdeling feitelijk grondbezittende boeren (het aantal van de grote boeren, de zog. Koelaki, neemt toe tegenover dat van de kleine boeren) groter worden, doordat zij de leiding in het productieproces krijgen. Reeds tans hebben zij als nieuwe dorpsbourgeoisie dikwels de grootste feitelijke macht in de dorpen. Ook de macht van de nieuwe partikuliere ondernemers (handelaars en industrielen) zal dan toenemen, terwijl de macht van de stedelijke industriearbeiders, die, vergeleken met de enorme massa boeren, weinig in aantal zijn en ook als maatschappelijke groep ekonomies minder betekenis hebben, verzwakt. De genoemde maatschappelijke groepen (de N. E. P. bourgeoisie), welke het meest geïnteresseerd zijn bij de ontwikkeling van het arbeidsproces in kapitalistische richting, zullen hun toenemende macht nog meer doen gelden op het staatsbestuur (door de kiesrechtsinstructie van 18 Aug. 1924 is reeds onder zekere voorwaarden het kiesrecht toegekend aan boeren, die landarbeiders in dienst hebben), om de politieke en juridiese bovenbouw zo te doen zijn, dat hun groepsbelangen, welke kapitalistische zijn en ingaan tegen die van het stedelik industrieproletariaat, het meest daardoor bevorderd worden.